

Görüşler / Opinion Papers

Endonezya'da Kütüphanecilik ve Endonezya Milli Kütüphanesi *

Hüseyin Odabaş** ve Coşkun Polat***

Öz

Endonezya'da kütüphaneciliğin kurumsallaşma süreci geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından sonra başlamıştır. Üniversitelerde kütüphanecilik eğitimine başlanması, kütüphane derneğinin ve Endonezya Milli Kütüphanesi'nin kurulması bu dönem içinde yaşanan gelişmelerden bazılarıdır. Özellikle son yıllarda gelişimine sağladığı katkılardan dolayı Milli Kütüphane'nin Endonezya kütüphaneciliğinde önemli bir yeri vardır. Bu çalışmada kısaca Endonezya'da kütüphaneciliğin kurumsallaşması sürecinde yer alan önemli evrelere değinildikten sonra, Endonezya Milli Kütüphanesi'nin gelişimi ve kurumsal özellikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Endonezya'da Kütüphanecilik

1950'li yıllardan günümüze Endonezya'da kütüphane ve kütüphaneciliğin gelişimi kısaca dört aşamada incelenebilir:

1. Endonezya'da üniversite düzeyinde kütüphanecilik eğitimi 1950'li yıllarda

* Bu çalışma, 08.09.2005-10.07.2006 tarihleri arasında Universitas Sebelas Maret'te sürdürülen Endonez Dili eğitim programı süresince yapılan gözlem ve görüşmelerden elde edilen bilgi ve belgelerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: odabas@humanity.ankara.edu.tr

*** Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü. e-posta: polatc@hotmail.com

başlamıştır. Bugün büyük bir çoğunluğu devlet üniversitesinde olmak üzere toplam on sekiz üniversitede kütüphanecilik eğitimi verilmektedir. Söz konusu eğitim, lisans ve lisansüstü düzeyde sürdürülmektedir. Aynı zamanda Endonezya'da Açık Üniversite kapsamında uzaktan kütüphanecilik eğitim programı da bulunmaktadır. Üniversite eğitimine ek olarak Milli Kütüphane ve dokuz bölge milli kütüphanesi tarafından kütüphaneciliğin çeşitli alanlarına ilişkin eğitim programları düzenlenmektedir. Bu program, toplam 728 saatlik eğitimi kapsamaktadır ve kütüphanecilik formasyonuna sahip olmayan kütüphane çalışanlarına yöneliktir.

2. Endonezya'da kütüphaneciler, 1973 yılında kurulan Endonezya Kütüphane Derneği etrafında birleşmektedirler. 2000 yılında dört bin üyesi bulunan Endonezya Kütüphane Derneği, zaman zaman ülke içinde konferanslar ve sempozyumlar düzenleyerek ulusal kütüphaneciliğin gelişimine katkıda bulunmaktadır.
3. 1988 yılında Endonezya hükümeti kütüphaneciliği resmi olarak 51 profesyonel meslekten biri olarak tanımıştır. Bu durum Endonezya'da kütüphanecilikte kariyer yapma olanaklarını geliştirmiş ve artırmıştır. Aynı zamanda Endonezya'da kütüphanecilik bu yıldan sonra hızlı bir biçimde ilerleme kaydetmiştir. Günümüzde Endonezya'da milli kütüphane, üniversite kütüphaneleri, özel kütüphaneler ve halk kütüphanelerinde yaklaşık olarak dört bin profesyonel kütüphaneci hizmet vermektedir.
4. 1989 yılında yapılan yasal düzenleme ile Endonezya Milli Kütüphanesi'ne ülke içindeki bütün kütüphane hizmetlerini ve kütüphane personelini geliştirme sorumluluğu verilmiştir. Bunun yanı sıra söz konusu sorumlulukları ülkenin her kesiminde yerine getirebilmesi için Milli Kütüphane'ye bağlı olarak bölge milli kütüphaneleri oluşturulmuştur.

Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi (Perpustakaan Nasional Republik Indonesia)

Gelişim

Endonezya'da milli kütüphane kurulması çalışmalarının sürdüğü dönemlerde Eğitim ve Kültür Bakanlığı bünyesinde ulusal kütüphane işlevini gören bir kütüphane oluşturulmuştur. Milli Kütüphane kurulması sürecinde ilk olarak Endonezya'nın başkenti Jakarta'da dört ayrı kütüphane oluşturulmuştur. Bunlar;

1. Ulusal Müze Kütüphanesi
2. Tarih, Politika ve Sosyal Bilimler Kütüphanesi
3. Jakarta Belediyesi Kütüphanesi

4. Derleme ve Bibliyografya Kütüphanesi'dir.

Bugün hizmet veren Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi resmi olarak 1980 yılında kurulmuş ve 1981 yılında yeni yerleşkesinde hizmet vermeye başlamıştır. Milli Kütüphane 1987 yılına kadar üç ayrı yerleşim yerinde hizmet vermekteyken, daha sonraki dönemlerde Madam Suharto'nun¹ katkılarıyla Yayasan Harapan Kita (Umudumuz Vakfı) tarafından 16.000 m²'lik bir alanın içindeki belli bir bölüm Milli Kütüphane'ye bağışlanmış ve bu alan içinde restore edilen eski bir binaya ek olarak yeni bir bina inşa edilmiştir. Endonezya'nın ilk yüksek okulu olarak bilinen bu eski bina daha sonra Milli Kütüphane'nin idari bölümlerinin yer aldığı ana bina haline getirilmiştir.

6 Mart 1989 tarihinde ise, yapılan yeni yasal düzenlemelerle Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi hükümetin sorumluluğunda hizmet veren bir kurum olmaktan çıkartılmış ve özerk bir statü ile doğrudan Devlet Başkanlığı'na bağlı bir kuruluş olarak yeniden yapılandırılmıştır. Devlet Başkanlığı'na bağlı bir birim konumuna getirildikten sonra Endonezya Milli Kütüphanesi'ne, ülkede faaliyet gösteren bütün kütüphanelerin koleksiyonlarını geliştirme, etkinliklerini artırma ve canlandırma konusunda ulusal bir politika oluşturma sorumluluğu verilmiştir.

Yasal Yapılanma

Söz konusu yasal düzenleme ile verilen görev, kütüphanedeki işgücünün geliştirilmesi, niteliğin yükseltilmesi, gerek ülke içi ve gerekse ülke dışındaki kütüphaneler ile işbirliğinin artırılması ve Endonezya'daki her türlü kütüphanenin geliştirilmesi konularını kapsamaktadır. Bu yasal düzenleme ile birlikte Endonezya Milli Kütüphanesi, ülke sınırları içinde üretilen tüm basılı ve kayıtlı koleksiyonun derlenmesi konusunda sorumluluk sahibi olmuştur. Aynı zamanda Milli Kütüphane'nin bu yeni statüsü, kütüphanenin ve kütüphanecilerin gözardı edilmesi sorununu çözmeye önemli bir gelişme olarak kabul edilmektedir. Örneğin, 90'lı yılların başında Milli Kütüphane'de bulunan koleksiyon sayısı altı yüz bindi ve beş yüz personelle hizmet verilmekteydi. 2002 yılına kadar ise, koleksiyon sayısı on iki milyona, personel sayısı ise yedi yüze yükselmiştir.

Yaklaşık on iki milyonluk koleksiyonun yanı sıra Endonezya Milli Kütüphanesi'nde aynı zamanda palmye yaprakları, ağaç kabukları, bambu ve yerli kağıt materyalinden oluşan yaklaşık on bin el yazması da yer almaktadır. Bu eşsiz ve nadir materyaller, Endonezya'nın çeşitli bölgelerinden toplanan zengin tarihi ve kültürel bilgi kaynaklarıdır.

Endonezya Milli Kütüphanesi'nin en önemli özelliklerinden biri de hizmetin tamamen halka açık olmasıdır. Bu özelliği nedeniyle son yıllarda Milli

¹ Madam Suharto, Endonezya'nın ikinci Devlet Başkanı Genaral Suharto'nun eşidir.

Kütüphane'nin hizmet verdiği kullanıcı sayısında önemli oranda artış yaşanmıştır.

Daha önce de ifade edildiği gibi, Endonezya'da Milli Kütüphane'ye bağlı olarak bölge milli kütüphaneleri ile de kütüphane hizmeti verilmektedir. Endonezya'da hizmet veren bölge milli kütüphanelerinin sayısı 26'dır. Bu kütüphaneler, buldukları bölgede iki işlevin yerine getirilmesini sağlarlar. Bunlardan ilki, yayınlanan kaynakların derlenmesi ve diğer milli kütüphanelere dağıtılması; ikinci ise, bölgelerinde halk kütüphanesi işlevini sürdürmesidir. Ayrıca bölge milli kütüphaneleri, kendi bölgelerindeki her türlü kütüphaneye destek ve danışmanlık hizmeti de vermektedir.

Görevleri ve Sorumlulukları

Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi, ülke içinde PERPUSNAS^{*} adıyla

Resim 1: Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi

bilinir. Milli Kütüphane, Devlet Başkanlığı'na bağlı özerk bir kuruluş olarak, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen görevler doğrultusunda hizmet vermektedir. Bu bağlamda Endonezya Milli Kütüphanesi'nin görevleri şu maddelerle sıralanabilir:

- Kütüphane hizmetlerine ilişkin ulusal politikaları geliştirme ve gözden geçirme,
- Ulusal kütüphane hizmet-

lerinde eşgüdüm sağlama,

- Derme sağlama, muhafaza etme ve işleme,
- Bölgelerde hizmet vermekte olan her türlü kütüphaneye destek sağlama,
- Kamu alanında kütüphane hizmetlerine rehberlik etme ve denetim işlevini yerine getirme,
- Genel planlama, yönetim, organizasyon, istihdam, finans, arşivleme, şifreleme ve sayısallaştırma konularında denetim ve yönetim hizmetlerini organize etme,
- Standart kataloglar oluşturma ve yayma,
- ISBN (International Standard Book Number) ve CIP (Catalogue

^{*} PERPUSNAS, 'Perpustakaan Nasional' (Milli Kütüphane) terimlerinin kısaltılmış şeklidir.

Interoperability Protocol) hizmetlerini yürütme.

Bu görevlerin yanı sıra, Endonezya Milli Kütüphanesi, kütüphane hizmetlerinde kullanılmak üzere bilgi sistemleri geliştirme, ulusal kültürel mirası derleme ve bunları çeşitli bibliyografik kaynaklar aracılığıyla kullanıma sunma sorumluluğunu yerine getirir.

Resim 2: Endonezya Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi Logosu

tamamlaması nedeniyledir. Milli Kütüphane'de araştırmacılara 1993 yılından beri çevrimiçi katalog modülüyle hizmet verilmektedir. Aynı zamanda Milli Kütüphane'de ülke içindeki bütün kütüphaneleri bir araya getiren bir bilgi ağı da oluşturulmuştur.

Kütüphane Hizmetlerinde Nitelik

Endonezya Milli Kütüphanesi'ne 12 Ağustos 2004 tarihinde Warta Economy Magazine tarafından ülkenin en iyi e-devlet uygulaması ödülü verilmiştir. Bu ödül, devlet hizmetlerini elektronik olarak hizmete sunma konusunda en iyi olan kamu kuruluşlarına verilmektedir. Bu ödülün Endonezya Milli Kütüphanesi'ne verilmesi, söz konusu kütüphanenin ulusal bibliyografya veri merkezi olma sürecini hızlı bir biçimde

Milli Kütüphane'nin Sembolü

Endonezya Milli Kütüphanesi'nin logosu altı katmandan oluşan bir içeriğe sahiptir. Her bir katmanın anlamını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- *Açık Kitap:* Bilgi kaynaklarının sürekli gelişimini sembolize etmektedir.
- *Meşale Alevi:* Ulusal eğitimde sergilenen gücü sembolize etmektedir.
- *İki Açık El:* Yalnızca çok zengin kaynaklarla desteklenen eğitim sisteminde alınabilecek yeni bilgileri sembolize etmektedir.
- *Beş Sütun ve Beş Işık Hüzməsi:* Ülkeye ve ulusa dürüstlük içinde hizmet etmede Endonezya insanının sürekli olarak gözönünde bulundurduğu beş temel ilkeyi (Pancasila)² sembolize etmektedir.
- *Arka Planda Yer Alan Daire:* Bütün Endonezya vatandaşlarına eşit eğitim imkanının sunulduğunu sembolize etmektedir.

² Pancasila, Endonezyalı olma felsefesinin temelini oluşturan düşüncedir. Sanskritcede 'panca' beş; 'sila' ilke anlamına gelmektedir. İlk kez 1945 yılında yeni bir cumhuriyetin temellerini

- *Mavi Zemin*: Mavi renk, sakin bir doğayı ve derin bir etkiyi sembolize etmek için kullanılır. Milli Kütüphane logosunda mavi rengin tercih edilmesi, her Endonezya insanına ve/ veya bütün ülkeye ılımlılık ve derin bir bilgi kaynağı ile hizmet verilmesi ülküsünü sembolize etmektedir.

Çalışma Günleri ve Saatleri

Milli Kütüphane, hafta içi her gün saat 9.00'dan akşam 20.00'ye kadar hizmet vermektedir. Hafta sonları ve ulusal tatillerde ise bu hizmet, sabah saat 9.30'dan akşam 18.00'e kadar verilmektedir.

Endonezya Milli Kütüphanesi'nin web adresi, <http://www.pnri.go.id/>; elektronik katalog web adresi ise, http://www.pnri.go.id/official_v2005.4/catalogs/collections/monograph/ dir.

Sonuç

Sahip olduğu nitel ve nicel verilere bakıldığında Endonezya Milli Kütüphanesi'nde ve hizmetlerinde özellikle 90'lı yıllardan sonra önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. Ülkede, başkent Jakarta'da bir adet merkez ve çeşitli bölgelerde 26 bölge olmak üzere toplam 27 milli kütüphane bulunmaktadır. Bu kütüphanelerin her biri aynı zamanda derleme hakkına da sahiptir.

Jakarta'da hizmet veren Endonezya Milli Kütüphanesi, doğrudan Devlet Başkanlığı'na bağlı özerk bir kuruluştur ve 26 bölge milli kütüphanesini koordine etme sorumluluğuna sahiptir. Devlet Başkanlığı'na bağlı özerk bir kuruluş olma özelliğini kazanmanın ardından Endonezya Milli Kütüphanesi, son on beş yıl içinde derme sayısını yaklaşık olarak yirmi kat artırmıştır. Bu özerk yapı aynı zamanda Milli Kütüphane'nin daha nitelikli bir kütüphane hizmeti vermesini de

atan Sukarno tarafından yayınlanan beş ilke özetle şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Tek olan Tanrı'ya iman.
2. Adaletli ve modernize edilmiş bir toplum.
3. Endonezya'nın birliği.
4. Hikmet ve müzakereli demokratik yönetim.
5. Tüm Endonezya halkı için sosyal adalet.

Günümüzde hala kimi çevreler tarafından eleştirilen bu ilkeler, bazıları tarafından bir doktrin, bazıları tarafından da milliyetçiliğin temel esasları olarak kabul edilmektedir. Endonezya'da okullarda ayrı ve zorunlu bir ders olarak Pancasila ilkeleri ders programı içinde yer almaktadır. Ülke sınırları içinde kullanılan logoların büyük bir çoğunluğu beşgen şeklinde çizilmekte ve bununla beş temel ilkeye gönderme yapılmaktadır.

Pancasila, aynı zamanda Budizm'in de beş temel esası olarak kabul edilmektedir.

sağlamıştır.

Benzer gelişmelerin ülkemizde de yaşanabilmesi için milli kütüphane ve ulusal derleme hizmetlerinin her yönüyle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Örneğin, ülkemizde kültürel amaçlı derleme hizmeti, toplam altı kütüphane tarafından yürütülmektedir. Hizmet verilen kullanıcılar bağlamında ise, söz konusu altı kütüphane farklı özelliklere sahiptir. Bunlardan Ankara'da bulunan Milli Kütüphane ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi araştırmacılara ve kurum personeline hizmet vermektedir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, daha çok öğrencilere ve akademisyenlere hizmet verirken; Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi (Ankara), Beyazıt Devlet Kütüphanesi (İstanbul) ve İzmir Milli Kütüphanesi ise, bütün vatandaşların kullanımına açıktır.

Bu tablo ile karşılaştırıldığında Endonezya'da hizmet veren milli kütüphanelerin oldukça farklı bir yapılanma içinde olduğu görülmektedir. Örneğin, Endonezya'da milli kütüphaneler kullanıcılar arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın toplumun bütün kesimlerine hizmet vermektedirler. Aynı zamanda, ülkede hizmet veren yirmi altı milli kütüphane, Jakarta'daki milli kütüphaneden destek almaktadır. Bu durum, kurumsal yapılanma konusunda bütün milli kütüphanelerin hiyerarşik bir yapı ve eşgüdüm içinde hizmet verdiğini göstermektedir.

Endonezya Milli Kütüphanesi'nin yapılanmasında gerçekleştirilen değişiklikler ve söz konusu değişiklik sonrasında yaşanan gelişmeler, Türkiye'de Milli Kütüphane ve derleme hizmetleri konusunda yaşanan olumsuzlukların, kütüphaneciliğin kurumsal yapısında köklü bir değişiklik yapılması ile giderilebileceğini göstermektedir. Bu tür bir değişiklik aynı zamanda Türkiye'de derleme hizmetlerinde yaşanan sorunları giderebilecek, derleme kütüphaneleri arasında eşgüdümü sağlayacak, kütüphane hizmetlerini ve kütüphanecilerin durumunu iyileştirebilecek fırsatlar da sunabilir. Bunun için belki de meslek mensupları arasında Türk kütüphaneciliğinin önemli kurumlarından olan Kütüphaneler Genel Müdürlüğü ve Milli Kütüphane'nin Cumhurbaşkanlığı'na bağlı bir birim olması tartışmaya açılmalıdır.

Kaynakça

- Perpustakaan Nasional Republik Indonesia*. (2006, Aralık 15). 15 Aralık 2006 tarihinde http://www.pnri.go.id/official_v2005.5/home/index_indonesian.asp adresinden erişildi.
- Darsono, B. (2002). *Mengapa kita (Pendidikan Ilmu Perpustakaan di Indonesia) belum menghasilkan doktor?* 10 Ocak 2007 tarihinde <http://eprints.relis.org/archive/00004250/fullmetadata.html> adresinden erişildi.
- Santoso, J. (2005). *Information Communication Technology (ICT) Readiness at National Library of Indonesia*. 12 Şubat 2007 tarihinde <http://eprints.relis.org/archive/00004252/fullmetadata.html> adresinden erişildi.